

Treindromen

Van Denis Johnson verscheen eveneens bij uitgeverij Anthos

Een zuil van rook

Sta stil

Denis Johnson

Treindromen

Vertaald door
Maarten Polman

Anthos|Amsterdam

Eerste druk 2012

Achtste druk 2014

ISBN 978 90 414 2565 2

© 2002 Denis Johnson

© 2012 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,

Amsterdam en Maarten Polman

Oorspronkelijke titel *Train Dreams*

Oorspronkelijke uitgever Farrar, Straus & Giroux

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Antonio Abrignani

Oude illustratie van de Union Pacific-spoorlijn door Bear Valley

in Californië. Vervaardigd door Blanchard, gepubliceerd in

L'Illustration Journal Universel, Parijs, 1868.

Foto auteur © Cindy Lee Johnson

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

For Cindy Lee forever

In de zomer van 1917 nam Robert Grainier deel aan een aanslag op het leven van een Chinese arbeider die betrappt was op diefstal, of daar in ieder geval van beschuldigd werd, uit het bedrijfsmagazijn van de Spokane International Railway in de noordelijkste punt van Idaho.

7

Drie man van de spoorarbeidersploeg hielden de dief in bedwang en sleurden hem langs de hoge oever naar de brug in aanbouw op vijftien meter hoogte boven de rivier de Moyea. Er kwam een snelle stroom monotone klanken uit de mond van de Chinees, op luide toon. Hij spartelde en kronkelde als een wezel in een zak, terwijl hij met zijn ene vrije vuist achterwaarts uithaalde naar de man die hem bij de nek voortsleepte. Toen deze groep hem passeerde, schoot Grainier, die zag dat ze in moeilijkheden verkeerden, te hulp, en voor hij er erg in had, had hij een van de blote voeten van de boosdoener vast. De man tegenover hem, meneer Sears van de bedrijfsleiding van Spokane International, hield de gevangengenomen man bij de oksel, wat vrijwel geen zin had, en hij was de enige van hen, naast de onverstaanbare Chinees, die tijdens het zwaarste gedeelte van hun inspanningen praatte: 'Godallemachtig, jongens, komt er dan nooit een eind aan deze klim?' Waarom slepen we hem dan de hele weg voort, was de vraag die Grainier zou willen stellen, maar hij vond het verstandiger zijn adem te spa-

ren voor de worsteling. Sears stootte een lachje uit, zijn gezicht bleek van vermoeidheid en afgrijzen. Ze gingen allemaal tegen de grond in het stof en kwamen weer overeind, gingen opnieuw tegen de grond, terwijl de Chinees in tongen sprak en het viertal zo bang maakte dat, wat ze aanvankelijk ook van plan mochten zijn geweest, hij nu ten dode was opgeschreven. Er zat niets anders op dan hem van de steiger te gooien.

8 Ze kwamen op gelijke hoogte met de anderen, een ploeg van een man of tien die pauzeerden in de zon om, leunend op hun gereedschap, zweet af te wissen en naar dit tafereel te kijken. Grainier hield de eeltige voet van de Chinees krampachtig vast, verbaasd over zichzelf, en de man met de andere voet liet los en ging naar adem happend op de grond zitten en werd in zijn oog geschopt voordat Grainier de wild om zich heen schoppende voet in bedwang kreeg. 'Het was maar voor de grap. Voor de grap,' zei de man die op de grond zat, en tegen zijn medeplichtige zei hij: 'Kom op, Jel Toomis, laten we ermee ophouden.' 'Ik kan niet loslaten,' zei deze meneer Toomis, 'ik ben degene die hem bij de nek heeft!' en hij lachte terwijl er een vlaag van verwarring over zijn gezicht gleed. 'Nou, ik heb hem beet!' zei Grainier, die beide voeten van de kleine duivel steviger omklemde. 'Ik heb die rotzak beet, en ik doe mee!'

Het stel beulen bereikte het midden van de laatst voltooide spanne, achttien meter boven de stroomversnelling, en deed zijn uiterste best om de Chinees ervanaf te gooien. Maar hij bracht ze in het nauw door zich aan hun armen en benen vast te klampen, jammerend in zijn koeterwaals, tot hij plotseling losliet en met één hand de balk onder hem vastgreep. Hij schopte zijn overweldigders met gemak van zich af, aangezien die zich toch al van hem probeerden te ontdoen, en verdween over de rand, bungelend boven het ravijn, waarna hij zich hand-over-hand een weg baande boven de

rivier, via het geraamte van de volgende spanne. Nu kwam de kameraad van meneer Toomis aangesneld, die, balancerend op een balk, naar de vingers van de man schopte. De Chinees liet zich als een circusartiest van de ene balk naar de andere omlaag zakken langs de kruiselingse constructie. Een paar man van de werkploeg juichten zijn ontsnapping toe, terwijl anderen, hoewel niet helemaal zeker waarom hij achterna werd gezeten, riepen dat de schurk tegengehouden moest worden. De heer Sears haalde uit de holster aan zijn riem een grote, ouderwetse vierschots buskruit-revolver tevoorschijn en loste zijn vier schoten, zonder resultaat. Tegen die tijd was de Chinees verdwenen.

9

Toen hij na dit incident te voet naar huis ging, liep Grainier drie kilometer om naar de winkel in het spoorwegdorp Meadow Creek om een fles Hood's Sarsaparilla, een medicinale kruidendrank, voor zijn vrouw Gladys en hun pasgeboren dochter Kate te halen. Het was heet toen hij door de bossen de heuvel op naar de hut liep, en vóór hij aan de laatste anderhalve kilometer toe was, hield hij halt om een bad te nemen in de rivier de Moyea, op een diepe plek stroomopwaarts van het dorp.

Het was zaterdagavond, en ter voorbereiding op de avond waren een paar man van de spoorwegploeg uit Meadow Creek bijeen bij het riviergat, waar ze een bad namen met hun kleren aan en zich op de rotsen installeerden om te drogen voordat het laatste daglicht de canyon verliet. De mannen lieten hun schoenen en laarzen aan de kant en waadden langzaam tot aan hun schouders het water in, schreeuwend en spetterend. Veel van de mannen nipten al whisky uit flacons als ze na hun wasbeurt zaten te rillen. Hier en daar stak een arm en een hand die een sjofele hoed omklemd hield boven het water uit terwijl iemand zijn hoofd natmaakte. Grainier

herkende niemand en bleef op zichzelf en hield zijn laarzen en zijn fles kruidendrank goed in de gaten.

Terwijl hij in het invallende donker naar huis liep, kwam Grainier vrijwel overal de Chinees tegen. Chinees op de weg. Chinees in de bossen. Chinees die zachtjes voortliep terwijl zijn handen aan armen als touwen bungelden. Chinees die als een spin uit de kreek tevoorschijn danste.

- 10 Hij gaf de kruidendrank aan Gladys. Ze zat rechtop in bed bij de kachel, de baby zogend aan haar borst, gevelde door een slijmvliesontsteking. Ze had die gemakkelijk kunnen trotseren om de was te doen en aardappels te schillen en forel schoon te maken voor het avondeten, maar het was hun gewoonte om haar het bed te laten houden met een fles of twee van de zoet smakende, opwekkende drank wanneer ze hoofdpijn had en haar neus verstopt zat, en haar dan vrijaf te laten nemen van zulke klusjes. Grainiers pasgeboren dochter zag er ook verkouden uit. Haar ogen waren een beetje korstig en de snottebellen bungelden aan haar neusgaten terwijl ze snuivend aan haar moeders borst lag. Kate was vier maanden oud en nog helemaal kaal. Ze leek hem niet te herkennen. Haar kleine ongesteldheid zou haar niet deren zolang ze er niet van ging hoesten.

Nu stond Grainier bij de tafel in de eenkamerhut en maakte zich zorgen. De Chinees, dat wist hij zeker, had hen krachtig vervloekt terwijl ze hem voortsleepten, en daar zou allerlei kwaads uit voort kunnen komen. Hoewel hij nu verbaasd was door de razernij van die middag, verbluft door het geweld, door hoe het hem had meegevoerd als een zaadje in de wind, wenste de jonge Grainier nog steeds dat ze hadden doorgezet en die Chinees hadden gedood voor hij hen had vervloekt.

Hij ging op de rand van het bed zitten.

‘Dank je, Bob,’ zei zijn vrouw.

‘Vind je je kruidendrank lekker?’

‘Nou en of, Bob.’

‘Denk je dat de kleine Kate het kan proeven aan je tepel?’

‘Natuurlijk kan ze dat.’

Vele nachten hoorden ze de trein van Spokane International als die in noordelijke richting Meadow Creek passeerde, drie kilometer verderop in het dal. Vannacht maakte de fluit in de verte hem wakker, en hij merkte dat hij alleen in het strobed lag.

Gladys was op met Kate; ze zat op de bank bij de kachel, terwijl ze koude gekookte haver van de zijkant van de pan schraapte en de baby deze pap van het puntje van haar vinger liet zuigen.

‘Hoeveel weet ze, denk je, Gladys? Zoveel als een jong hondje, denk je?’

‘Een jong hondje kan op zichzelf leven nadat de teef het heeft gespeend,’ zei Gladys.

Hij wachtte tot ze zou uitleggen wat dit betekende. Ze dacht vaak sneller dan hij.

‘Een mensenkind zou dat niet kunnen,’ zei ze, ‘gewoon verder leven nadat het is gespeend. Een hond weet meer dan een baby tot de baby woordjes kent. Maar niet zomaar een paar woordjes. Een hond die in huis wordt grootgebracht kent ook een paar woorden – net zoveel als een baby.’

‘Hoeveel woorden, Gladys?’

‘Gewoon,’ zei ze, ‘de woorden voor zijn kunstjes en de dingen die je hem opdraagt.’

‘Zeg eens een paar van die woorden, Glad.’ Het was donker en hij wilde haar stem blijven horen.

‘Nou ja, “apport” en “hier” en “zit” en “lig” en “op je rug”. Voor alles wat hij kan, weet hij de woorden.’

In het donker voelde hij zijn dochters ogen op hem gericht als die van een in het nauw gebracht dier. Het waren zijn gedachten maar die hem bedrogen; toch liet het iets kouds over zijn rug lopen. Hij rilde en trok de deken op tot aan zijn hals.

Zijn hele leven lang zou Robert Grainier zich dit ene moment in deze ene nacht herinneren.

Eenenveertig dagen later stond Grainier tussen de spoorwegploeg en keek toe terwijl de eerste locomotief de 33,5 meter overspannende tussenruimte in de lucht boven de 18 meter diepe kloof overstak, over de brug die ze hadden gebouwd. Meneer Sears stond naast de machine, een locomotief zonder aanhang, en hief zijn vierchotsrevolver om het startsein te geven. Bij het geluid van de revolver gooide de machinist de remmen los en sprong hij uit het treinstel, en de mannen moedigden het luidkeels aan terwijl het heel langzaam over de rails naar de andere kant van de Moyea sukkelde, waar een tweede man stond te wachten om aan boord te springen en het tot stilstand te brengen voor het ontspoorde. De mannen juichten en schreeuwden. Grainier voelde zich bedrukt. Hij kon niet bedenken waarom. Hij juichte en riep net zo hard. De constructie zou de Brug-die-elf-mijl-afsnijdt worden genoemd, omdat hij een lange bocht rond de kloof en door een nabijgelegen pas afsneed en Spokane International de moeite bespaarde dat stuk rails en bielzen van elf mijl te onderhouden.

Grainiers ervaring aan de Brug-die-elf-mijl-afsnijdt deed hem verlangen naar deelname aan andere soortgelijke grootschalige projecten, waarbij drommen mannen hele stukken bos ruimden en constructies vervaardigden zo groot als je maar kon bedenken, en

massieve houten steigers verbonden in de lucht boven onoverbrugbare kloven, altijd groter, langer, dieper. Hij ging in 1920 naar Noordwest-Washington om reparaties te helpen uitvoeren aan de Robinson Gorge Bridge, de grootste tot dusver. De ontwerpers van dit project waren erin geslaagd een ruimte van 62,5 meter diep en 240 meter breed te overbruggen met een spoorbaan die een locomotief en twee platte goederenwagons met boomstammen kon dragen. De Robinson Gorge Bridge was bijna dertig jaar oud, wiebelig en eng – niemand reed de wagons ooit naar de overkant, zelfs de machinist niet. De remmer ving ze aan het andere uiteinde op.

Toen de reparaties waren verricht, ging Grainier hoger het bos in met de Simpson Company en werkte hij in de houtwinning. Een netwerk van korte knuppelwegen besloeg het hele gebied. De rails waren alleen bedoeld om hout het bos uit te transporteren; het was de taak van de ongeveer veertig man bij wie Grainier zich had aangesloten om de boomstammen met behulp van zesspannen paarden binnen kabelbereik van de spoorweglaadplaats te krijgen.

Op de laadplaats stond, ineengedoken, een reusachtige machine die de voorman een *donkey* noemde, een apparaat met twee geweldige ijzeren trommels, waarvan de ene trommel kabel afrolde terwijl de andere kabel oprolde, zodat het apparaat boomstammen naar de laadplaats sleepte en de haak tegelijkertijd naar de kettinglegger stuurde, die een lus om de volgende boomstam sloeg. De machine was een oude, op hout brandende stoomkolos, die bonkte en dreunde en gromde terwijl de dampen die hij uitsloeg bulderden als een waterval en de paarden ginds op de sleepbaan zich reusachtig inspanden, in een soort stilte, hun geluiden uitgewist door het tumult van stoom en machinerie. Vanaf de laadplaats gingen de boomstammen op platte goederenwagons, en dan dwars door de wonderlijk lege diepte van Robinson Gorge, de berg af

naar de verbinding met alle spoorwegen van het Amerikaanse continent.

Intussen had Robert Grainier zijn vijfendertigste verjaardag achter de rug. Hij miste Gladys en Kate, zijn meisje en zijn kleine meid, maar hij had tweeëndertig jaar als vrijgezel geleefd voordat hij een vrouw vond, en viel gemakkelijk terug in een zich bestendige eenzaamheid, hierbuiten tussen de talloze sparren.

Grainier zelf deed dienst als kettinglegger – niet op de laadplaats, maar in de bossen, waar hakkers in paren werkten om de sparren te vellen, strippers met bijlen werkten om ze van takken te ontdoen, en zagers ze in stukken van 5,5 meter zaagden voordat de kettingleggers er met een kabel een lus omheen sloegen om te worden weggesleept door de paarden. Grainier genoot van het werk, de inspanning, de bedwelmende uitputting, de diepe rust aan het eind van de dag. Hij hield van de grootschaligheid van de dingen in de bossen, het gevoel verdwaald en ver weg te zijn, en het gevoel dat hij had dat hij, met zoveel bommen als bewaker, geen enkel gevaar liep. Maar volgens een van de maten, Arn Peeples, een oude man inmiddels, voorheen een stoere hakker, waren de bommen zelf moordenaars, en terwijl een goede hakker negenennegentig keer correct kon inschatten hoe een boom zou vallen, en er zelfs door een speciale manier van kappen en klieven voor kon zorgen dat een vijftigtonner zich heuvelopwaarts omdraaide en haarfijn achter hem belandde, zou hij hem de honderdste keer misschien in het gezicht gesmakt krijgen en zomaar morsdood zijn. Arn Peeples zei dat hij ooit had gezien hoe een boomstam van vijf ton geschrokken opsprong en van de kar af vloog en over zes paarden heen tuimelde, waarbij ze alle zes omkwamen. Alleen als je een boom met rust liet, zou hij je misschien behandelen als een vriend. Nadat de bijlerin was gezet, was je in oorlog.

Afgesneden van al het overige dat hen zou kunnen hinderen, vocht de werkploeg, die soms meer dan veertig man en nooit minder dan vijftig man telde, van zonsopgang tot etenstijd tegen het bos, door de reusachtige sparren te vellen en in stukken van een amper hanteerbare grootte te zagen – door inspanningen te verrichten, dacht Grainier soms, die vergelijkbaar waren met de piramiden, die het aanzien van de berghellingen veranderden, waarbij ze weinig spraken, hun mededelingen schreeuwden, leefden met het kleverige gevoel van hars in hun baard, terwijl zweet het stof van hun lange onderbroek wiste en het deed aancoeken in de plooiën van hun nek en hun gewrichten, de geur van hars zo sterk dat die hun keel schuurde en in hun ogen prikte, en zelfs de stank van beesten en mest overheerste. Aan het eind van de dag viel de werkploeg zo'n beetje ter plekke in slaap. Enkelingen hadden recht op een hut. De meesten verbleven in tenten. Dat waren ouderwetse exemplaren, de meeste uitgebreid versteld met jute; maar het canvas was oorspronkelijk afkomstig van infanterietenten uit de Burgeroorlog, aan de kant van de Unie, volgens Arn Peeples. Hij wees op bloedvlekken op de tentstof. Sommige van deze tenten hadden vervolgens de Amerikaanse cavalerie gehuisvest in de veldtochten tegen indianen, en hadden zeker langer gediend dan al degenen die ze onderdak hadden geboden, berekende Arn Peeples.

‘Laat mij die bijl maar eens vasthouden, jongens,’ zei hij graag. ‘Als ik aan het hakken sla, zijn de spaanders van gisteren nog niet neergedaald als jullie ’s morgens op het werk komen...’

‘Ik ben gemáákt voor deze zomerhouthak,’ zei Arn Peeples. ‘Julie lui uit Minnesota klagen daar misschien graag over. Ik begin pas lekker te draaien als het boven de 38 graden is. Ik heb gewerkt op een bergtop buiten Bisbee in Arizona, waar we maar zestien of achttien kilometer van de zon vandaan waren. Het was 45 graden

op de thermometer, en elke graad was een voet lang. En dat was in de schaduw. En er was geen schaduw.' Hij noemde al zijn houthakmatten 'lui uit Minnesota'. Voor zover iemand wist, had niemand van hen ooit een voet in Minnesota gezet.

Arn Peebles was afkomstig uit het zuidwesten en beweerde de gebroeders Earp gezien en gesproken te hebben in Tombstone; hij omschreef de vermaarde sheriffs als 'halvegaren'. Hij had in zijn jeugd in mijnen in Arizona gewerkt, vervolgens tientallen jaren overal waar houtwinning plaatsvond houtgehakt, en nu was hij een fragiele, verschrompelde zwerver die altijd mekkerde en uit de buurt van zwaar werk bleef, de oudste man in het bos.

17

Soms was hij echt van nut. Wanneer er een tunnel moest worden uitgehakt, diende hij als de kruitdrager die springladingen plaatste en zich steeds dieper een weg door een rotswand blies tot hij er aan de andere kant uitkwam, terwijl mannen na elke explosie het puin voor hem wegruimden. Hij was een bijgelovig persoon en deed alles precies zoals hij het had gedaan in de Mule Mountains in Zuid-Arizona, in de kopermijnen.

'Ik was er getuige van dat de heer John Jacob Warren zijn hele fortuin verloor. Hij was dronken en zei dat hij harder liep dan een paard.' Dit zou waar kunnen zijn. Arn Peebles was niet geneigd tot liegen, hij beweerde tenminste niet dat hij veel beroemde figuren kende, op de Earps na dan, en trouwens: niemand hier had ooit van ene John Jacob Warren gehoord. 'Hij wedde dat hij harder liep dan een driejarige hengst! Stond op straat te wankelen met schele ogen, zo dronken was-ie, ik bedoel: de rijkste man van Arizona!, en toen-ie ging rennen, keek-ie de hele tijd tegen de kont van die hengst aan. Hij verwedde de hele Copper Queen Mine. En verloor 'm ook! Met dié gast zou ik graag een gokje wagen! Natuurlijk is-ie nu helemaal platzak en zou-ie geen fatsoenlijke weddenschap meer kunnen aangaan.'

Soms plaatste Peeples een springlading, draaide hij de knop om om die tot ontploffing te brengen, en was alle moeite voor niets. Dan maakten een algehele spanning en stilte zich meester van het bos. Mannen die een kilometer verderop werkten, kregen op de een of andere manier in de gaten dat er een blindganger uitgeschakeld moest worden, en al het werk werd neergelegd. Peeples haalde dan zijn weinige waardevolle bezittingen uit zijn zakken – een koperen horloge, een tinnen kam, een zilveren tandenstoker –, legde ze op een boomstronk en betrad zonder om te kijken het donker van zijn tunnel. Wanneer hij naar buiten kwam en weer aan zijn knoppen draaide en het dynamiet met een knal ontplofte, juichten de mannen en vloog er een stofwolk uit de tunnel en daalde er op iedereen verpulverd rotsgesteente neer.

Het leek voorbestemd dat Arn Peeples deze wereld zou verlaten in een wolk van rook, met een enorm kabaal, maar hij kwam heel anders aan zijn eind: op zijn achterhoofd getroffen door een dode tak die uit een hoge lariks viel – het soort knoest dat een ‘weduwmaker’ wordt genoemd, doelend op juist dit soort rampspoed. De klap sloeg hem buiten westen, maar hij kwam al snel weer bij en leek in orde; hij klaagde alleen dat zijn ruggengraat aanvoelde alsof die ‘tussen de knokkels in de knoop zat’, en: ‘Ik wil zó lopen – krom.’ Hij had in de loop van de paar daaropvolgende dagen een aantal aanvallen van duizeligheid en werd dromerig en vergeetachtig, lag op zondag de hele dag in bed, geteisterd door koude rillingen en koorts, en werd op maandag dood in zijn bed gevonden, met de dekens opgetrokken tot onder zijn kin en ‘zo voldaan om te zien’, zoals de voorman zei, ‘dat je hem net zo lief niet zou willen storen – hem gewoon met bed en al in een groot langwerpige breed graf zou willen laten zakken’. Arn Peeples had gezegd dat een staande boom een vriend zou kunnen zijn, maar hij

was nu juist vanuit zo'n boom dodelijk getroffen.

Arns beste vriend Billy, ook een oude man, maar meestal zwijgzaam, zocht een paar woorden bijeen bij de grafheuvel: 'Arn Peeples heeft nooit van zijn leven iemand bedrogen,' zei hij. 'Hij heeft nooit gestolen, nog geen zuurstok toen hij nog maar een klein jochie was, en hij is behoorlijk oud geworden. Ik denk dat daar voor ons allen de les in schuilt dat als we rechtschapen zijn, het ons goed zal vergaan. In de naam van Jezus, amen.' De anderen zeiden: 'Amen.' 'Ik wou dat ik ons vandaag allemaal vrijaf kon geven,' zei de voorman. 'Maar dat kan niet vanwege het bedrijf, en vanwege de oorlog.' De oorlog in Europa had een grote vraag naar sparrenhout gecreëerd. Anderhalf jaar tevoren was er weliswaar een wapenstilstand getekend, maar de voorman meende dat een wapenstilstand maar iets tijdelijks was tot de strijd hervat zou worden en de ene partij de andere tot de laatste man zou afslachten.

19

Die avond bespraken de mannen Arns verdiensten en tekortkomingen, en de details van zijn laatste uren. Had zijn hersenletsel hem verward gemaakt, of kwam het door de koorts waardoor hij ineens was getroffen? In zijn ijlkoorts had hij gekke woorden geroepen – 'Eerwaarde licht stenen!' had hij geroepen; 'Voorloper voor de draad met overvaller! Opgelet! Opgelet!' – en had hij de geesten uit zijn verleden aangeropen en gezegd dat hij bezoek had gekregen van zijn zus en haar man, hoewel beiden, naar Billy zeker zei te weten, al jaren dood waren.

Het was Billy's taak de machine met de twee trommels vochtig en gesmeerd te houden en de kabels te inspecteren op slijtage. Dit was gemakkelijk werk, oudemannenwerk. De echte doorsmeerder van de ploeg was een jongen, de twaaljarige Harold, de zoon van de voorman, die vóór de spannen paarden uitliep met een emmer moddersnoekolie die hij met een juten doek over de schuif-

baan uitsmeerde om ervoor te zorgen dat de enorme boomstammen bleven glijden. Op een morgen, een woensdagmorgen, net twee dagen na de dood en begrafenis van Arn Peeples, kreeg de kleine Harold zelf een aanval van duizeligheid en viel over de hele boel heen, en de paarden sprongen schichtig op en gooiden de lading bijna omver in een poging te voorkomen dat ze hem vertrapten. De jongen werd gered van een gruwelijke dood door de fortuinlijke aanwezigheid van Grainier zelf, die toevallig langs de kant stond te wachten om de sleepbaan over te steken en de jongen aan zijn broekspijp uit de weg trok. De voorman waakte de hele middag over zijn zoon en besprenkelde diens voorhoofd met bronwater. De jongen was koortsig en buiten zinnen, en door deze aan-doening was hij vlak voor die grote beesten tegen de vlakke ge-gaan.

Die avond vatte ook de ouwe Billy kou en lag te woelen op zijn veldbed en voortdurend te ijlen tot ruim na middernacht. Behalve zijn woorden bij het graf van zijn vriend had Billy zolang de mannen hem kenden waarschijnlijk nog geen twee of drie woorden gesproken, maar nu hield hij degenen die het dichtst in de buurt waren wakker, en degenen die verder weg in het kamp sliepen, meldden later dat ze hem die nacht in hun dromen hadden ge-hoord; hij had voornamelijk zijn eigen naam geroepen – ‘Wie is daar? Wie daar?’ riep hij uit. ‘Billy? Billy? Ben jij dat, Billy?’

Harolds koorts verdween, maar die van Billy hield aan. De voorman gedroeg zich alsof hij spoken zag; hij dwaalde door het kamp en viel de mannen lastig, greep er een wanneer hij maar kon en porde dan in zijn gewrichten en vouwde met beide duimen zijn oogleden terug en wrikte zijn kaken open als een veekoper. ‘We zijn klaar voor de zomer,’ vertelde hij de mannen op vrijdagavond toen ze in de rij stonden voor het avondeten. Hij had van elk het